СТАНОВИЩЕ

за трудовете на доц. Морис Фадел, д.н.,
представени за участие в конкурс за професор по направление
2.1 Филология,
обявен в ДВ 65 / 17.07. 2026 г.

Доц. Морис Фадел, д.н., е единствен кандидат по обявения конкурс. Той участва в конкурса с изследването „Счупената рамка. Разколебаването на репрезентацията в литературата“, както и с внушителен обем статии и студии, публикувани след придобиване на научната степен „доктор на науките”.

Научните интереси на доц. Морис Фадел, д.н., са ясно очертани през годините както от неговите многобройни публикации и конферентни участия, така и в периметъра на дългогодишната му преподавателска дейност. Доц. Фадел фокусира своето изследователско внимание основно върху българската литература на XX век, подхождайки към нея със задълбочеността и размаха и на литературния историк, и на критика, и на теоретика на литературата и успявайки винаги да открои иновативен, свеж, оригинален авторски глас. Именно такова е и изследването, представено по настоящата процедура.

„Счупената рамка. Разколебаването на репрезентацията в литературата“ се открива с въведение, чието заглавие звучи далеч по-категорично и сякаш направо безизходно в сравнение със заглавието на книгата, а именно „*Краят* на литературната теория, *краят* на репрезентацията“. И наистина: Морис Фадел представя на своите читатели няколко начина за, по неговия израз, „предизвикване на репрезентацията“ от страна на големи формалисти в литературознанието, като Виктор Шкловски, Уилям Емпсън и Майкъл Рифатер, за да изведе напълно основателната констатация, че „Неуспехът на литературната теория да излезе от репрезентацията в някакъв смисъл е неуспех и на самата теория, доколкото битката с репрезентацията заема определена част от нея, придава й смисъл, цел.

Благодарение на този си неуспех, теорията не може да се осъществи, не е в състояние да постигне онова ниво на абстракция, което я прави теория“ (с. 10). Оттук нататък пътят до безспорно атрактивната теза/формулировка на Галин Тиханов за „Раждането и смъртта на литературната теория“ изглежда сякаш безпрепятствен и, на това отгоре, единствен. Само че Морис Фадел, който отдавна, още с дисертационния си труд върху Пол де Ман, е заявил и насетне е отстоявал през годините своя афинитет към литературната теория, е на друго мнение. Той е убеден, че „Задачата на едно бъдещо мислене за литературата би била как да запази постиженията на литературната теория (след тяхната критическа преценка, разбира се), като обаче не се стреми да се утвърждава като теория“ (с. 12-13). Начините за осъществяването на тази задача – толкова безспорно позитивно, т.е., немакабрично схващана спрямо бъдниите на литературната теория – доц. Фадел си представя така: първо, напускане на пределите на западния литературен канон, в който е формирана литературната теория; второ, неизлизане извън особеностите на отделния литературен текст заради строене на абстрактни теоретични модели; и трето, проблематизиране на понятието за литература посредством „нетеоретичен“ подход. Такъв именно Морис Фадел избира да бъде подходът в новата му книга, която ще разглежда „проблематизирането на репрезентацията“ в различни текстове, всички те *извън* пределите на западния литературен канон, „но никъде по един абстрактно-теоретичен начин“ (с. 13).

Не бих могла да не мисля, че тази невяра на доц. Фадел в „смъртта“ на литературната теория и, всъщност, зад опита му да докаже жизнеспособността ѝ въпреки „счупената рамка“, т.е., вече без „претенция за конституиране на всеобщо валидни положения“ (с. 13), поне в известен смисъл е поела своя заряд от знаменитото верую на Пол де Ман, заявено в по-скоро оптимистичния завършек на емблематичната му статия „Съпротивата срещу теорията“, а именно: „Нищо не може да преодолее съпротивата срещу теорията, защото самата теория *е* тази съпротива. […] Литературната теория не е под заплаха от изчезване; тя може само да процъфтява и колкото по-голяма е съпротивата срещу нея, толкова повече тя процъфтява, защото езикът, на който говори, е езикът на себесъпротивата. Остава невъзможността да се прецени дали това процъфтяване е триумф, или провал“

(*Американска литературна теория и критика*, Съставителство, превод и предговор Албена Бакрачева, НБУ, 2020, с. 110). Струва ми се, че точно в тази позитивно-категорично – и теоретично – утвърдена от Пол де Ман „невъзможност“ за преценка между две крайности – която невъзможност, всъщност, утвърждава „невъзможната“ смърт на литературната теория – Морис Фадел успява да намери своя собствен „среден“ път за утвърждаване на същото това явно неумиращо верую. В своето изследване той няма да следва бинарна система по отношение на литературната теория (т.е., жива – мъртва, триумфираща – проваляща се), а – навярно мислейки в посоката на Мишел Фуко – ще приеме неговото твърдение, че „Бинарните опозиции се основават на принципа на изключеното средно, т.е., че едно нещо е или X, или не-X“ (*The Order of Things: An Archeology of the Human Sciences,* New York, 1970, 142) – и, респективно, ще „включи“ средното: тоест, критично ще държи във фокус постиженията на литературната теория, но ще напусне западния литературен канон, като се съсредоточи върху българската (и, частично, руската литература); ще се постарае да не излиза извън особеностите на конкретния литературен текст, за да строи абстрактни теоретични модели; и ще проблематизира понятието за литература, около което се изгражда литературната теория. По този начин „счупената рамка“ *успешно* – и от теоретична, и от „практико“-критическа гледна точка – ще поеме в себе си цяла серия от прекрасни литературни есета, всяко от които очарова със задълбочеността и тънката наблюдателност на умелия литературен изследовател, както и с чудесния, често пъти направо литературен, а не литературоведски, език, на който тези есета са написани.

Тук бих искала да отбележа, че „счупването“ в заглавието и „разколебаването“ в подзаглавието на книгата на Морис Фадел изглеждат синонимични, докато всъщност не са съвсем такива, макар и двете да са всецяло съотнесени с „репрезентацията“: защото „разколебаването на репрезентацията в литературата“ не е идентично със „старанието [на литературната теория] да се напусне репрезентацията“ (с. 10), доколкото неуспехът на литературната теория е невъзможността ѝ да се откъсне не от репрезентацията (която е в литературата), а от *понятието/ представата/разбирането* за литературата като репрезентация,

като мимесис. С други думи, обръщам внимание върху по-скоро стилов въпрос – или въпрос на изказност, която би могла да се прецизира. Това, всъщност, е единствената ми – и изцяло пожелателна – забележка, отнасяща се още повече само до предговора на книгата, която насетне поема по избрания от автора „усреднен“ път и с теоретико-критико-философско-литературна вещина и майсторство започва да реди изящен наниз от кое от кое по-проникновено-аналитични – и навремени направо поетични – литературни есета.

И ето че „счупената рамка“ се оказва с много по-големи възможности от несчупената и успява да поеме в себе си – именно да поеме, а не да удържи, защото това точно не е търсено – размишления върху Йовков, Багряна/Ахматова, Пушкин, Манделщам, Далчев, Яворов, Константин Павлов, Пеньо Пенев, Гео Милев, Ал. Геров, Лилиев, Екатерина Йосифова, та чак до хвалебствените стихове за комунистическите вождове. Пъстрото разнообразие от автори и текстове Морис Фадел елегантно организира в два дяла – „Срещу езика“ („съпротивата на литературата срещу знаковостта“) и „Въпреки езика“ („със средствата на самия език да се противодейства на репрезентацията“), с особено представителни разработки в двата дяла съответно тези за Йовков и Далчев. Тъй като добре познавам интереса на Морис Фадел към анималистичната литература, особено ярко заявен преди години в книгата му за Емилиян Станев, за мен беше едновременно важно и любопитно да прочета текста му за „Ако можеха да говорят“ и да усетя подводното течение на неизбежното и необходимо сравнение със Станев: „При Йовков не работи разпространеният стереотип за животинското като среда на инстинкта, на който е подвластен Станев“, отбелязва Фадел, за да открои – и в плана на сравнението със Станев, и, най-вече, в перспективата на новото си изследване, – че Йовковите „животни са своеобразно продължение на човешкото, но по друг, неезиков начин“ (с. 30-32). Също така, за мен като дългогодишен литературен преводач беше особено интересно да прочета наблюденията на доц. Фадел върху взаимното превеждане на Багряна и Ахматова и да размисля върху заключението му, че когато поетите биват превеждани от други поети, те се докосват „до онова, което паметта-наизустяване […] показва: че поезията няма

общо с езика като знак, а с езика като материя, т.е. *с онова в езика, което не е език*“ (с. 74).

Не бих могла – въпреки желанието си – в здравата рамка на едно процедурно становище да се спра на всички прекрасни есета, които „счупената рамка“ на тази книга е побрала. Не бих могла обаче да не отбележа, че читателят на тази книга ще бъде богато възнаграден от общуването с толкова високо, бликащо култура и финес литературоведско мислене.

Нека изтъкна и следното: доц. Морис Фадел, д.н., има богат опит като преподавател в Департамент „Нова българистика” в Нов български университет, като вече от доста години е и негов ръководител. Повечето курсове, които той води както на бакалавърско, така и на магистърско и докторантско равнище, естествено се свързват с полето на неговите изследователски интереси, сред които литературната репрезентация – респективно, реализмът в литературата – заема специално място. Доц. Фадел е видна и уважавана фигура в литературния живот у нас и в чужбина, както и инициатор и главна движеща сила на значими университетски семинари и конференции.

В заключение, въз основа на всичко, казано дотук, бих искала убедено да препоръчам на уважаемото научно жури да присъди на доцент Морис Фадел, д.н., научното звание „професор“.

8.11.2026 г. Проф. Албена Бакрачева, д.н.